

gospodarske, obrtniške in narodne

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2. gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 11. novembra 1874.

Obseg: O drenaži. — Patentirane smetano-zberalne posode. — Nova rastlina za klajo živine (*Symphitum caucasicum*). — Postava od 26. septembra 1874, veljavna za Kranjsko, s katero se razpisuje cestni policijski red javnih nedržavnih (necesarških) cest. — Ljudski učitelji v Goriški kmetijski šoli. — Pred tremi leti. — Iz deželnih zborov. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

O drenaži.

Spisal Fr. Kuralt.

I. Upliv zraka, toplote in vode na rast rastlinsko.

Kakor ljudem in živini, tako neobhodno potreben je tudi zrak rastlinam za njih živež. Zrak obdaja našo zemljo, in čeravno je tenek in prozračen, da se z očesom ne more opaziti, vendar pa se razdeli v dva glavna dela, iz katerih obstoji in ta sta dušič in kislec.

Dušič, katerega je skoraj 79 delov v zraku, je plin brez barve, duha in okusa, ne gori, ne zažge; v njem ne človek, ne rastlina ne more živeti, vendar je pa neobhodno potreben k rasti in razvitku rastlin. On je glavni del rastlinske hrane, brez njegovih spojin ne bi bilo mesa, živali, volne, ne rastlin itd.

Rastline ne vpotrebijo čistega dušiča za svojo hrano, ampak v zvezi z vodencem, kar se potem imenuje amonijak. On postane pri gnijanju organskih tvarin, katere imajo dušič v sebi, kjer se dušič spoji z vodencem. Nahaja se v zemlji in v zraku, ter je posebna njegova lastnost ta, da se z vodo in zemljo, posebno ilovčasto rad spoji, ter potem služi rastlinam za hrano. Posebno mnogo amonijaka razvija se pri razpadanju hlevskega gnoja, kar se lahko spozna na njegovem ojestrem duhu. Vsak gospodar naj toraj gnoj pokriva z zemljo, gipsom, ilovico itd., da si najbolj redivni del rastlin obdrži za-se, ne pa da izpuhti brez vse koristi amonijak v zrak, kar se žalibog, še tolikrat nahaja! Z amonijakom zgubi gnoj veliko vrednost in mnogo najboljše rastlinske hrane.

Drugi ravno tako važni del zraka je kislec. Tudi on je brez barve in duha. Ima pa lastnost, da pospeši življenje in gorenje. On se nahaja povsod v zraku, v vodi, soleh, pri vseh rastlinah in v zemlji spojen z vsemi drugimi prvinami. On prouzročuje razpadanje rud, njih razkrojevanje, da služijo potem rastlinam kot rudninska hrana. Gnoj spremeni on v vogelno kislino, vodo, amonijak in druga rudninska dela, katera so neobhodno rastlinam potrebna. Zemlja v globočini ostane mrtva in nerodovitna, ako kislec ne more na njo delovati, globoko podorani gnoj ostane nesegnjit, ker ni prišel v dotiko s kislecem. Zrno več let ne počne kaliti v zemlji, ako kislec do njega ne more. Rastline, ako jih več časa voda pokriva, zaostanejo v rasti in kasneje

poginejo, ker voda kislec zapre vhod do korenin, kjer bi moral pripravljati hrano in pospešiti njih razvitek. Brez kislega ne more rastlina ne kaliti, ne rasti, cela narava bila bi brez njega mrtva.

(Dalje prihodnjič.)

Gospodarske novice.

Patentirane smetano-zberalne posode.

Že pri prvi Avstrijski mlekarški razstavi na Dunaji so bile razstavljene po deželnem gozdarskem društvu na Dunaji patentirane mlečne posode, katere so se deloma v ondodnih fabrikah izdelale, deloma pa iz Angleških tovornic dobile.

Skušnje so jih tako za sposobne in dobre potrdile, da so dobile medaljo „za zasluge“. Od onega časa so se pa tako zboljševale, da so dobile še boljšo obliko.

Tudi kot taka se je v poslednjih kmetijskih razstavah, kakor v St. Pölten-u, Wildonu, Lambahu i. dr. povsod obdarila.

Namen pa imajo take smetano-zberalne posode: 1) da se smetana ali mast, ki kakor majhen mehurček po mleku plava, hitro in popolnoma zbere na površje; 2) da ni treba pri teh posodah rabiti žlice ali kake druge reči za posnemanje, ker ko se je smetana zbrala, se posoda previdno nagne, da nepotrebno spodnje mleko skozi žrelo odlijemo.

Posoda ni kaj visoka, toliko bolj je široka. Previdena je z ročnikom; nasproti ročniku je na dnu posode luknjica previdena s cevjo; nad žrelom je pokrovček, da smetana, ko spodnje mleko odlivamo, ne pade iz posode.

Ker so Angleži splošni naprednjaki, jih imajo tam, pa tudi pri drugih napredkaželjnih narodih so že jako razširjene.

Iskreno se tudi našim deželanom priporočajo; cena jim je sicer nekoliko viša, kakor našim navadnim „stocelj-nem“. Taka posoda namreč, da drži 2 bokala, stane 1 gold. 30 kr., da drži pa 4 bokale, stane 1 gold. 60 kr. Naročujejo se pri: „Land- und forstwirtschaftliches Bureau I. Niebelungengasse 7. Wien.“

Nova rastlina za klajo živine (*Symphitum caucasicum*).

Ta nova rastlina izredno bogato obrodi, je hitra v rašči, daje prav zdravo pičo govedi, ter je ne napenja. Množi se po sadikah, katere se posade v jame, v katere se nametava nekoliko starega razkrojenega gnoja.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold, za pol leta 2. gold., za četrto leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrto leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 18. novembra 1874.

O b s e g: Odprto pismo gosp. Kremanu, nadinšpektorju v deželni komisiji za uravnavo zemljiškega davka na Kranjskem. — Rusko olje najbolje sredstvo, usnje postane mehko in trpežno. — O drenaži. (Dalje.) — Sprehod po političnem polji. — Še nekaj na korist naši mili slovenščini. — Iz sodnijskega življenja. (Dalje.) — Iz deželnih zborov. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Odprto pismo

gospodu Kremanu, nadinšpektorju v deželni komisiji za uravnavo zemljiškega davka na Kranjskem.

Od več krajev se sliši, kako Vi dohodke naših zemljišč radi vintate na visoko, celo deželni zbor je pretekli mesec, kakor smo v „Novicah“ brali, strah razodeval, da ne bi prišli z našimi gruntnimi davki, ki jih že zdaj prenašati ne moremo, iz dežja pod kap. Vi, gosp. Kreman, kakor slišimo, vidite povsod obilnost pridelkov, in kako veliko potem zemljišča nesó kmetu.

Ker zavoljo velikih kupov zelja, ki ste jih to jesen videli na Ljubljanskem trgu na prodaj, gotovo mislite, da mora letos samo z zeljem kmet obogateti, zato pišemo Vam to pismo, da Vam pokažemo, kako silno se motite, ko iz obilnega pridelka sodite na obilen dobiček.

Res je letos zelja v okolici Ljubljanski na kupe; pridelek je, hvala Bogu, obilen, ko bi obilni pridelek bil tudi kaj vreden, — ko bi, na priliko, za 100 glav skupil kakih 5 gold. Če pa ste šli na trg v Ljubljani in ste prašali po letošnji ceni zelja, zvedeli ste, da najlepših glav dobilo se je lahko 100 za 1 gold.; pa kaj še: tudi po 70 kr., še celo po 50 krajc. dobilo se ga je lahko cele koše.

Zdaj pa, gospod inšpektor, računajte stroške, ki jih kmetje imamo s zelnikom, predno glave režemo z njega.

Pokažemo Vam blizo mesta zelnik 38 sežnjev dolg, 12 pa širok; to znaša 456 kvadratnih sežnjev. Pridelalo na njem se je — mislimo, da se nismo veliko všteli — 7296 glav, od katerih pa se je le 6566 prodalo po 1 krajc., ostalih 730 ni bilo za drugo, kakor le za živinsko pičo in katerih vrednost s štorovi na zelniku ostalimi računamo prav visoko na 3 gold.

Če te 3 gold. prištejemo onim 65 gold. 66 krajc., ki so se skupili za prodanih 6566 dobrih glav, znaša po takem ves dohodek od imenovanega zelnika 68 gold. 66 kr.

Zdaj pa, gosp. Kreman, pogledite stroške tega zelnika:

za 7296 sadik (flanc) po 16 na kvadratni seženj — 100 sadik po 5 kr. 3 gld. 65 kr.

20 voz gnoja (da nobena njiva ne potrebuje toliko gnoja kakor zelnik, to gotovo veste), nakladanje in razkladanje in raztrošanje po zelniku	35 gld. — kr.
za oranje in vse drugo pripravljanje zelnika	3 „ — „
za sajenje 7296 sadik, 3 delavcem po 60 krajc.	1 „ 80 „
za enkratno okopavanje, polivanje in osipavanje, 6 delavcem po 60 kr.	3 „ 60 „
za rezanje glav in spravljanje z zelnika, 2 delavcema po 60 krajc.	1 „ 20 „
za vožnino na trg v mesto blizo Ljubljane (1000 glav za 1 gold.)	10 „ 35 „
za davek z dotičnimi prikladami in drugimi davščinami	8 „ — „

po takem skupni stroški 66 gld. 60 kr.

Če ta gotovo ne prenapeti znesek stroškov odštejete od gori navedenega dohodka, ostaneta gospodarju cela

2 „ 6 „
Ali bi si ne bil več prislužil, ko bi bil ta čas, ki ga je potrosil za obdelovanje zelnika, šel na cesto kamnje tleči?

To je ves njegov dobiček za veliko delo, veliki trud, če se mu je posrečilo, da je glave prodal po krajcarji.

Če jih je pa moral dati 100 po 70 krajc., ima 18 gold. zgube, tedaj gotove škode za ves svoj trud.

No, gospod Kreman, taki so dohodki kmetovalčevi, če je letina dobra; če pa je letina slaba in on pridelal malo ali nič, mora davek celo od revščine plačevati.

To, prosimo, naj resno pomisli vsak, kdor sedi v komisiji, katera nam za prihodnost prenareja zemljiške naše davke! Krivica ni pravica!

Trije kmetje blizo Ljubljane.

O drenaži.

Spisal Fr. Kuralt.

I. Upliv zraka, toplote in vode na rast rastlinsko.

(Dalje.)

Da tudi toplota je razvitku rastlinskemu neobhodno potrebna, učé nas vsakdanje skušnje. O toplih dnevih in v toplih krajih rastline mnogo hitreje rastejo, ako imajo tudi druge ugodne pogoje, k rasti potrebne.

Pozimi njih rast celó popolnoma zaostane. Toplota pa ni samo odvisna od solčnih žarkov in njenih padov na zemljo, ampak odvisna je celó od zemlje same in njene sestave. Rahla peščena zemlja je mnogo toplejši kakor pa težka, ilovčasta in močvirna zemlja. Taka zemlja se le počasi ogreva, segretega zraka ne spušča v-se, ter ostane bolj hladna, in tako zabranjuje hitri razvitek rastlin. Pa tudi rastline same so celó različne gledé toplote zemlje, zato ene ljubijo bolj toplo, druge bolj hladno zemljo. Spoznavati mora zatoraj poljedelec zemljo in njeno toploto, da bode tudi tej primerne rastline sejal. Toplota zemlje odvisna je pa tudi od njene vlažnosti. Kakor se rastline razlikujejo gledé toplote, tako se tudi razlikujejo gledé vlažnosti, katera se v zemlji nahaja.

Voda je neobhodno potrebna rastlinski rasti. Le v vodi pomešano in raztopljeno rastlinsko hrano more rastlina v podobi rastlinskega soka po nježnih koreninah v-se srkati, ter razvijati posamesne organe. Voda v zemlji je pa le takrat uspešna, ako se je nahaja le toliko, kolikor je primerno je rastlinam, katere se na onem zemljišču nahajajo. Vodnim rastlinam je voda tako rekoč njih zemlja in zrak, tudi mužne rastline potrebujejo toliko vode, da pokriva njih korenine. Ali vse drugače so rastline, katere imenujemo zemeljske, ki jih kot poljedelci sejemo in pridelujemo. One potrebujejo znaka, primerne toplote zemlje, njene hrane, in le primerne mokrote.

Videli smo, kako neobhodno potreben je zrak, kako potrebna tudi primerna toplota poljskim rastlinam. Zrak pa le onda more uspešno delovati na rastlinske korenine in razkrojitev rastlinske hrane, ako more v zemljo in mu ni zaprta pot vsled preobilne vode v zemlji. Ravno tako rastline le vsled primerne mokrote morejo dobivati tudi primerno toploto. Da se pa to ravnovažje more vzdržavati, treba je, da se premokri zemlji odpelje voda, ter se s tem polajša vhod zraku in povikša zemeljska toplota. O tem uči nas drenaža ali odpeljavanje vode po cevkah iz močvirnih krajev.

II. Kako se spoznava mokrota zemlje.

Navadno spozna vsak gospodar že po pridelkih svojo zemljo, ter ali je mokra ali pa suha.

Težje vendar spoznavati je zemljo pri kupovanju zemljišč, osobito pa o suhem polletnem času. V takem slučaju treba je gledati samo na rastline, katere na onem zemljišču rastejo. Posebno plevelske rastline so one, katere najbolj mokro zemljo ljubijo, kakor na pr. pirnica (*triticum repens*), zlatica (*ranunculus*), meta (*mentha*), rapulja (*bromus secalinus*), šopulja (*agrostis spica venti*), gosja trava (*potentilla anserina*), osat (*cuicus arvensis*) itd. Še lagleje se spoznava močvirnost zemlje, ako se na več krajih skopljejo jame po dva čevlja globoke. Hitro se začne v teh jamah nabirati voda, in pri nekoliko vlažnem vremenu popolnoma jame napolni. Primirjaje vodo v jamah z vremenom lahko se sklepa na več ali manjšo močvirnost v zemlji. Mokra zemlja je navadno bolj črne barve, človeške in živinske stopine se v nji poznajo, žita v taki zemlji postanejo rumena in lahko polegajo, sploh rastline v taki zemlji le počas rastejo in slabo napredujejo. (Dal. prih.)

Obrtnijske stvari.

Rusko olje najbolje sredstvo, da usnje postane mehko in trpežno.

Ker se usnja veliko rabi za obuvala človeška, pa tudi za konjsko opravo in druge reči, usnje zmi-

rom dražje postaja, zato se je jelo misliti, kako obdelati ga, da ostane volno in mehko pa dolgo časa trpežno.

Ribja mast se hvali, da ima imenovano moč, če se ž njo usnje večkrat maže; al skušnje so učile, da to ni tako, kakor se je mislilo; tudi ribja mast zoperno diši, in zato se le malo rabi za čevlje, škornice itd.

Po mnogovrstnih skušnjah je obveljalo narediti tako imenovano Rusko olje za usnje (*Russisches Lederöl*), katero nobene rečenih napak nima, ki jih ima ribja mast, ampak še celó lepo diši, pa tudi usnje tako volno in mehko naredi, da si ne moremo boljšega sredstva za trpežnost usnja želeči.

Kakor goba popiva usnje to olje, da močno vribati ga še celó treba ni. Škornice s tem oljem namazane ne puščajo vode skozi, vendar pa luknjic usnju tako ne zapró, da bi se noga ne mogla potiti. Kdor tedaj želi v mokrem vremenu suhe noge imeti, naj si škornjice namaže s tem oljem.

Vse to veljá tudi o koristi Ruskega olja za konjsko opravo, to je, za jermená, vajeti, komate itd. Naj ga gospodarji le poskusijo, in prepričali se bodo, da je res tako.

Dobiva se to olje pri Janezu Gronarju, fabrikantu tega olja, na Dunaju (*Kohlmarkt Nr. 5*) steklenice po 60 kr., 1 gold. in 80 kr. pa tudi v plehastih posodah po 5 in 10 funtov.

Tako Rusko olje priporoča „*Kärnt. Blatt*“, komur zaupamo, da je po gotovih skušnjah resnico govoril. Poskusimo!

To olje se bode tudi v Ljubljani dobivalo v štacuni gosp. Lasnika pred mostom.

Politične stvari.

Sprehod po političnem polju.

Izmed gorá 9. nov. □

Državni položaj se od časa, kar sem vam zadnjič pisal, ni dosti spremenil. Liberalna stranka je vpešala; nad samimi zmagami je prišla tako na kant, kakor nekdanji kralj Pyrrhus; gledati mora, kako se jej poprej nepoznane moči v obraz smejejo; pa ne more se geniti. So sicer še elementi, ki naprej gonijo tako zvani „*Fort-schrittsklub*“, a godí se jim, kakor divjemu lovcu v znani Bürgerjevi baladi: „obnebje je mahoma zatemnelo, psi se ne morejo več ganiti, in lovec tudi ne.“ Kako je to resnica, pokazalo je glasovanje o volitvi delegacij iz cele hiše poslanske, namesto iz posamesnih dežel. Moravski slovanofag in „*Vorreiter*“ liberalcev Fux ostal je v veliki manjšini. Znano je, da je cesar poljske ude delegacije zavolj njih patriotizma očitno in demonstrativno pohvalil, in da je bil v najviših krogih le en glas: namreč, ko bi se ta predlog od zbornice sprejel, in bi bili poljski poslanci iz delegacij ovrženi, ne bi bila potrjena ta postava. Oba nasprotna vetrova v viših krogih, namreč dvorski staroavstrijski in ministerski ustavoverski (prusaski), se še vedno borita za zmago; v oficijoznih listih je prevladal zopet ministerski piš, in kaže se, kakor bi se bile prepustile vajeti Auerspergovemu ministerstvu še za nekaj časa; pa kdor jasno vidi, lahko razloči, da je Albrehtizem na površji in da so ministerstvu po njem popolnoma zvezane roke: v konfesijonalnih stvaréh ne smé koraka več naprej; v državopravnih rečéh pa mu je dovoljeno, storiti še zadnje poskušnje za centralizacijo in germanizacijo; pa dela jih le z bornim uspehom, kakor so pokazale manifestacije iz vseh federalističnih deželnih zborov.

Nepričakovano pomoč dobilo je ministerstvo na „*mladoslovincih*“, in poprej že na Rusinih, ki so

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2. gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 25. novembra 1874.

Obseg: Poziv nekaterim gosp. predsednikom podružnic c. k. kmetijske družbe Kranjske! — O drenaži. (Dalje.) — Ukaz ministerstva za poljedelstvo od 15. maja 1874, št. 4318, s katerim se določila o porabi privatnih (necesarških) žebcev za spuščanje ali plemenjenje dopolnjujejo, nekoliko pa spreminjajo. — O deželnih zborih. — Še nekaj na korist naši mili slovenščini. (Konec.) — Iz deželnih zborov. — Mnogovrstne novice. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Poziv nekaterim gosp. predsednikom podružnic c. kr. kmetijske družbe Kranjske!

Leto se bliža koncu, in prošnja, ki jo je podpisani odbor razposlal vsem gospodom predsednikom kmetijskih podružnic Kranjskih 21. maja t. l. pod št. 614, ostala je sèm ter tje še zmirom klic vpijočega v puščavi. V imenovanem dopisu je odbor med drugim rekel to-le: „Častito predstojništvo bode samo sprevidelo, da nobena družba ne more živeti brez denarne pripomoči, in da centralni odbor potrebuje za pospeševanje družbenih namenov od podružnic ne samo dobrih nasvetov, temuč tudi denarne podpore, da ne pride v zadrege v takem času, ko po njegovem iskrenem prizadevanji deželi naši dohaja toliko koristne državne podpore. Delokrožje kmetijske družbe in v zlasti centralnega odbora je od tega časa veliko obširniše in važnejše postalo, kar se je ustanovilo posebno ministerstvo za kmetijstvo in se za povzdigo kmetijstva vpeljale državne subvencije, zato je marljivo sodelovanje častitih predstojnikov naših podružnic neobhodno potrebno.“

Od več udov dohajajo odboru izgovori, da bi radi plačali svoj letni donesek 2 gold., ako bi ga podružnični predstojnik le od njih vsako leto pobiral, da ne bi zavoljo opuščena pobiranja brez svoje krivde ostali za več let dolžni, kar na enkrat po tem poplačati jim je bolj težavno.

Podpisani odbor rad pripoznava, da taki izgovori res niso prazni, in da po nedolžno potem zadene §. 15 družbenih pravil, ki pravi, da če družbenik za 2 leti zaporedoma letnino dolžan ostane in dvakratni opomin brez vspeha ostane, se izključi iz družbe.

Gledé na vse to tedaj centralni odbor vnovič tiste gospode predstojnike, ki so z odrajtvilom letnih doneskov svojih podružničnih udov še na dolgu, vljudno prosi, naj nemudoma poberó od svojih družbenikov letni donesek in ga pošljejo le-sem, ali pa naj se ne mudijo s poslatvijo, če so doneske od njih morebiti že pobrali.

Centralni odbor c. k. družbe kmetijske
v Ljubljani 20. novembra 1874.

O drenaži.

Spisal Fr. Kuralt.

(Dalje.)

III. Korist drenaže.

Čim večja je mokrota zemlje, tim slabeja je rast rastlinska, zatoraj bode tudi korist tim večji, čim več se je vode odpeljalo iz zemlje, in čim bolj se je polajšal napredek rastlinam in pomnožil njih pridelek. Velike so za poljedelca koristi, ki mu jih prouzroči odpljavanje vode iz močvirnih zemljišč, ali vendar se še le malo vé, da bi to korist znali ceniti.

Primerno se mi tedaj zdi, da navedem ono korist, ki nam jo dá drenaža, in ta je:

1. da ljudje in živina na tako zemljo lože dohajajo. Močvirna zemlja zabrani vhod ljudem in živini in to posebno v jeseni in spomladi;

2. da se tako polje lahko o pravem času obdela. V premočvirni zemlji čakati se mora z njenim obdelovanjem toliko časa, da se voda nekoliko odteče. S tem pa zgubimo velikokrat ne le pravi čas za setev, ampak prigradi se tudi, da prekasno sejano žito daje potem malo zrna pa mnogo slame;

3. obdelovanje take zemlje je mnogo lože in tudi cenejše. Odtok vode iz močvirnih zemljišč traja včasih delj časa. Čakati se mora zatoraj z njenim obdelovanjem ter se vsled tega delo tudi nakopiči. Orati, vlačiti in sejati se mora hitro drug za drugim, da se delo še o pravem času opravi. Upotrebuje se pa zatoraj tudi več živine in več ljudi. Večkrat narediti je treba še celó jarke za hitri odtek vode, ter se s tem pomnožijo stroški;

4. da zemlja čistejša postane. Mokroto posebno ljubijo plevelske rastline in kisle trave, ako se jim pa ona odpelje, zaostanejo v njih rasti in zemlja je očiščena;

5. da se zemlja ogreje. Neobhodno potrebna za rastlinsko rast je tudi toplota. Podzemeljska voda ima pa navadno le malo toplote, ter je bolj mrzla. Voda, že sama po sebi slab prevodnik, ne oddá zemlji toplote, timveč jej je še odtegne. S tem zemlja postane hladna in rastline v taki zemlji celó rade pozebejo;

6. da zemlja postane zdravejša. Podzemeljska voda ni povsod enaka. Večkrat nahaja se v njej mnogo različnih solí raztopljenih, katere so rastlinam celó škodljive, ako jih morajo v preveliki množini v-se posrkati.

Pri velikem izpuhtivanji vode ostanejo take soli v zemlji ter postane potem trda in celó nerodovitna;

7. da zemlja v globočini postane rodovitnejši, ter gnoj se boljši in lože razkrojiva. Zrak more globokeji zemljo prešiniti, kjer kislec, gnoj in rudninske tvarine razkrojiva, in tako množi rastlinsko hrano in zboljšuje zemljo;

8. da korenine globokeje segajo. V močvirni zemlji se korenine navadno razprostirajo le na površju, kjer je zemlja bolj suha. Rastlinam pomanjkuje zato potrebne hrane, zato zaostanejo v rasti, imajo le tanko slabo steblo, rade pozebejo, v veliki vročini pa se posušé, ker ne segajo v globočino, kjer je več mokrote;

9. da zemlja postane bolj enako mirna. Ako je suho polje na nekaterih mestih močvirno, je njegovo obdelovanje celó težavno. Oranje pripravno za eno mesto, ni za drugo. Ravno taka je setev. Žito na močvirnih mestih popolnoma še zeleno, je na suhih že zrelo ali še prezrelo. Žetev se ne more povsod o pravem času dovršiti;

10. da so pridelki veči in boljši. Gledé na to, da v suhi zemlji vse rastline v onem istem času zoré, gledé, da v zdravi in topli zemlji, globokeje s koreninami segajo, kjer dobivajo več hrane, gledé, da se v suhi zemlji gnoj in rudninske tvarine vsled delovanja zraka lože in boljše razkrojijo, ter rastline več potrebne hrane dobivajo, gledé, da v taki zemlji žito ne polega tako lahko, moremo pričakovati obilniših in boljših pridelkov. (Dal. prih.)

Nove postave.

Ukaz ministerstva za poljedelstvo od 15. maja 1874, št. 4318,

s katerim se določila o porabi privatnih (necesarških) žebcev za spuščanje ali plemenjenje dopolnujejo, nekoliko pa spreminjajo.

Dodatno k ukazoma ministerstva notranjih reči od 25. aprila 1855, potem ministerstva za trgovino in narodno gospodarstvo, vojnega ministerstva in bivšega državnega ministerstva od 3. februarja 1866 ukazuje se v izdatnejšo povzdigo konjske reje o porabi necesarskih žebcev za spuščanje tako:

1. Vsak gospodar, ki ima žebca ter bi rad dobil dovolilo (dovolilni list, licencijo), zapovedano v omenjenih ministerskih ukazih, da bi smel svojega žebca spuščati, naj to za časa zglasí pri političnem okrajnem glavarstvu svojega stanovališča.

Čas za tako zглаševanje naj trpi najmanj štiri tedne. Postavlja ga in primerno oznanuje z natanko določenim iztekom politično deželno poglavarstvo, dogovorno z deželno komisijo za konjerejske reči, a v deželah, kjer take deželne komisije nij, po dogovoru s kmetijsko družbo, bivajočo v mestu, kjer ima deželno poglavarstvo svoj sedež. Politična okrajna glavarstva naj prejete zglasitve po izteku časa za zглаševanje postavljene polagajo pred politično deželno poglavarstvo.

Kjer posebne okolnosti to svetujejo, sme se razpisilo zglasitev popolnoma opustiti ter precej v zmislu sledečega odstavka 2. oznaniti kraje, v katerih so postavljene pregledovalne (dopuščalne) komisije.

2. Zaradi vsakolotnega pregledovanja (izbiranja) žebcev, ki se hočejo rabiti za plemenilo ali spuščanje, postavlja na podlogi prejetih zglasitev deželna komisija za konjerejske stvari, po dogovoru s političnim deželnim poglavarstvom, oziroma tam, kjer take deželne komisije nij, politično deželno poglavarstvo, po dogovoru s kmetijsko družbo, pregledovalne komisije, kolikor jih je treba, in določa ob enem kraje, kjer bodi

vsaka postavljena, in čas, o katerem se bodo žebci pregledovali.

Dopuščeno je, za več okrajev postaviti samo eno komisijo, ako so razmere ali okolnosti tistega kraja takošne, da gospodarji svoje žebce lahko brez posebne težavnosti in brez nerazmerne zamude priženó pred komisijo.

Število pregledovalnih komisij in kraje, kjer bodo, ter dneve, v katerih bodo uradovale, naj politično deželno poglavarstvo razglasiti dá po okrajnih glavarstvih in županih.

Ogledovanje posameznih žebcev v kakem drugem kraji ali o drugem času sme deželna komisija za konjerejske reči dogovorno s političnim deželnim glavarstvom (oziroma politično deželno poglavarstvo v dogovoru s kmetijsko družbo) izimkoma samo tedaj dovoliti, kedar dotični gospodar iz svojega poplača stroške, ki bi jih prizadela komisija.

3. Pregledovalne komisije se postavljajo na 3 leta.

K vsaki pregledovalni komisiji je za ude privzemati razen dveh poslancev deželne komisije za konjerejstvo, oziroma dveh v konjski reji zvedenih nepristranskih kmetovalcev, zlasti tudi po enega zastopnika političnega okrajnega oblastva, ki ga določi dotični okrajni glavar, dalje po enega zastopnika državne žebčarnice in enega preskušenelega živinozdravnika, ali če takega ni, enega preskušenelega živinozdravnega kovača.

Udje pregledovalne komisije si volijo iz svoje srede prvomestnika, ki vodi komisijo.

4. Žebci se v določenih krajih in ob postavljenih dnevih javno (očitno) pregledujejo.

5. Po zgoraj omenjenih ministerskih ukazih sme pregledovalna komisija za plemenilo pripravne izrekatí samo take žebce, ki se priženó pred komisijo in ki se pri dotičnem ogledu najdejo, da so zdravi in brez vsake podedovane napake (hibe), da so dobri za pleme in primerni rodovom, kakoršni se v deželi največ nahajajo, in plemenom v deželi vzrejanim.

O dotični pripravnosti ali dobroti razsojuje pregledovalna komisija po večini glasov. Kedar se glasovi enako razhajajo, obveljá tisto mnenje, kateremu je pristopil prvomestnik.

Odgovornost za zvedensko najdenje zadeva samo tiste komisijske ude, kateri so strokovnjaki.

6. Sklep pregledovalne komisije je končno-veljaven ter ni dopuščeno, vzklicavati se proti njemu.

Komisija naj gospodarjem žebcev, katerim je prošnja za dovolilo odbila, ustno in, če zahtevajo, tudi pisмено pové, zakaj se jim je odreklo.

(Konec prihodnjič.)

Politične stvari.

O deželnih zborih.

Hitro so letos minuli deželni zbori, zato pa tudi ne eden izmed njih ni izgotovil svojih opravkov. To se nam skoro zdi, kakor da bi le neradi sklicavali deželne zборе in jih sklicujejo le, ker mora tako biti, manj zavoljo stvari, ko zavoljo postavne šege. Nič dobrega vtisa ne stori to, kar se že več let godí, da namreč deželni zbori, komaj pričenshi svoja opravila, že dobé ukaz podvizati se ž njimi, lotiti se najvažnejšega, ker bo treba jim kmalu domu iti, da naredé prostor državnemu zboru. Najvažnejše se zdé — se vé da — vladne predloge. Ker se pa tudi deželni zbori držé tistega dolgotrasnega opravnega reda po starem kopitu, pač v kratko jim odmerjenem času komaj spolnijo naloge po vladi

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2. gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 9. decembra 1874.

Obseg: O drenaži. (Dalje.) — Ukaz ministerstva za poljedelstvo od 15. maja 1874, št. 4318, s katerim se določila o porabi privatnih (necesarških) žebcev za spuščanje ali plemenjenje dopolnujejo, nekoliko pa spreminjajo. (Dalje.) Dobrovoljin opomin našim učiteljem o zimskem času. — Sloga. — Iz sodnijskega življenja. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

O drenaži.

Spisal Fr. Kuralt.

(Dalje.)

IV. Odprti jarki ali drenažne cevi.

Nehoté vrinila se bo marsikateremu, pred ko se bo odločil za drenažo, misel, ali ne bi se to delo ravno tako dobro in še mnogo cenejše izpeljalo z odprtimi jarki. Mislilo bi se, da je to res, al, ako se nekoliko točneje opazuje, prepričali se bomo, da je odpeljevanje vode z odprtimi jarki mnogo dražje, kakor pa z drenažnimi cevmi.

Samo zguba zemlje, katera je pri odprtih jarkih za obdelovanje zgubljena, je že velika, osobito ako se tako delo dovršuje na velikem zemljišči. Na travnikih in pašnikih, kamor se večkrat zaganja živina, imajo odprti jarki slabe nasledke. Živina večkrat cele jarke zasuje posebno v zemlji, kjer je zgornja plast bolj peščena. Jarki postanejo s tem vedno širji, zemlja za obdelovanje se vedno manjša, stroški pri snaženju jarkov se množijo. Gnoj, kateri se nahaja na površji zemlje, se pri odprtih jarkih, osobito pri velikih nalivih, odpelje brez vse koristi z vodo, katera se izteka v jarke iz zemljišča.

Močvirna zemlja ne spušča vode v globočino, ampak odtekati se mora skoz obkraje jarkov. Ako pa obkraj jarkov zmrznejo, je s tem odtok vode zaprt, katera se med onim časom nakopiči, dokler se obkraj jarka ne otopi. Ko se pa to zgodi, voda z veliko silo predre skoz obkraj jarka, ter ga razruši in iznova zasuje. Za snaženje jarkov so zopet novi stroški. Nekatera zemlja obstaja tudi iz več plast. Tako se tudi nahaja, da se pod ilovčasto močvirno plastjo nahaja kremenikasta plast zemlje. Ako se v taki močvirni zemlji napravijo odprti jarki, voda kremenikasto plast vsled njene rahlosti vedno izpodkopava, ter obkraj jarka postane votel in nasledek je, da se jarki zasujejo, ter se morajo zopet snažiti.

Odprti jarki navadno so tudi prave sadnice plevelskih rastlin. V močvirnih jarkih največ raste plevela, kateri se pri snaženju jarkov navadno nameče kot gnoj na druga zemljišča, kjer se plevel obilo zaplodí, pa poljedelec se pri tem ne spomni, da ga je sam zasejal.

Vse to se pa lahko zapreči, ako se mokrota iz zemlje odpeljava po drenažnih cevih, katere se položé v primerno globočino močvirne zemlje. Te cevi ne pomanjšajo nič obdelovanja zemlje, tudi ne zaprečijo njenega obdelovanja.

Gnoj, kateri se nahaja na površji zemlje, kakor fosforova kislina, amonijak ali pa kali, vleze z vodo v zemljo ter se z njo spoji in rastline hrani. Delavnost z drenažnimi cevmi je enakomernija, kakor pa pri odprtih jarkih, kajti cevi se nahajajo v globočini, kjer ne zmrznejo, zatoraj mokrota vedno odpeljavajo.

Drenažne cevi navadno so 12—14 palcev dolge, in 1—4 palce široke, kar se ravna po množini vode, katero morajo odpeljavati. Narejene so iz dobre ilovice, ter se jim dá vsled drenažne tiskalnice oblika in velikost, se posuše potem na zraku, kasneji pa v peči žgó, kakor opeka. Ravno tako narejeni so tudi obodki (šticelj), to so male cevi po 3—4 palce dolge, katere se natikajo na stik dveh cevk, da se cevi ne zamašé tako lahko in vodo boljše odpeljavajo. (Dal. prih.)

Nove postave.

Ukaz ministerstva za poljedelstvo od 15. maja 1874, št. 4318,

s katerim se določila o porabi privatnih (necesarških) žebcev za spuščanje ali plemenjenje dopolnujejo, nekoliko pa spreminjajo.

(Dalje.)

7. O komisijski razpravi naj se piše zapisnik, katerega podpišejo prvomestnik in vsi komisijski udje. Prvomestnik naj ga odpravi političnemu deželnemu oblastvu, da ga porabi, oziroma priobči deželni komisiji za konjerejske reči. Ta zapisnik naj tudi po imenu kaže, kako se je v vsakem posameznem slučaju izšlo glasovanje.

8. Pregledovalna komisija daje zastonj dovolilo na eno leto za spuščanje. To dovolilo (po določenem obrazcu narejeno) daje pravico, žebca, ki ga je v njej na tanko določiti in oznamenjati, v dotičnem okraji in v določenem kraji postaviti za plemenjaka ter ga na mestu ali prostoru za spuščanje namenjenem rabiti za uplemenjanje kobil.

Ako bi se bilo po ministerskem ukazu od 3. februarja 1866 izimkoma zadobilo dovoljenje, hoditi z žebcem od kraja do kraja, mora se to na dovolilnem listu poočítiti.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold, za pol leta 2. gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 16. decembra 1874.

Obsseg: Žalostni nasledki dualizma postav o Turški goveji kugi. — O drenaži. (Dalje.) — Ukaz ministerstva za poljedelstvo od 15. maja 1874, št. 4318, s katerim se določila porabi privatnih (necesarških) žebcev za spuščanje ali plemenjenje dopolnujejo, nekoliko pa spreminjajo. (Konec.) — Samo, kralj slovenski. — Profesor bibliolekar Matija Čop. — Sloga. (Konec.) — Iz sodnijskega življenja. — Naši dopisi. — Noviĉar.

Gospodarske stvari.

Žalostni nasledki dualizma postav o Turški goveji kugi.

Politiĉni dvalizem, to je, razcep Avstrije na dva kosa — Cislajtanijo in Translajtanijo — je v malo letih že toliko škode tudi v materijalnem oziru deželam neogerskim prizadjal, da zdaj to sprevidijo že tudi tisti, ki so izprva zagovarjali Beustov razcep Avstrije na dvoje.

Opustivši na stran vse druge napake in škode govorimo tu le o škodi dualizma za živinorejo naših dežel.

Da nimamo živinske soli, ki bi jo gospodarji naši dober kup dobivali na veliko korist in pospeh živinoreji, krivi so edini Magjari (Ogri), in če kak poslanec interpelira v državnem zboru ministra, naj bi se nam dala živinska sol, odgovarja mu: „ne morem“, kajti pogodba z Ogri tega ne pripuščja. Sedanje ministerstvo ni sicer dualizma vstvarilo, al — ono tudi resne besede nima zato, da bi se razvezala ta našim deželam toliko škodljiva zaveza!

Zdaj pa še nekaj družega in hujega.

O goveji kugi Turški imamo mi ostre postave, da se zatre začetek njen in zapreĉi razširjanje njene. Na Ogerskem ni take postave ali prav za prav nimajo nobene postave, ki bi se skladala z našo. Dasiravno že od leta 1710 razsaja grozna ta kuga po različnih deželah Evrope, je na milijone živine pokonĉala in so umni zdravniki povsod poskušali ozdraviti jo, vendar še dandanes nimamo celó nobenega zdravila za njo, kakor nobenega tudi ne poznamo o ĉloveški Azijski kugi. Zato je edina modra postava ta, da se o zaĉetku živinske kuge brž pobije vsa živina, ki je za to kužno boleznijo bolna ali nje sumljiva, — lastniki take živine pa se odškodujejo iz državne blagajnice.

To je prava in edina pomoĉ. Al Ogerska vlada nima te postave v svojih deželah, in tako že ĉez dve leti neprenehoma davi ta kuga govejo živino na Hrvaškem, od kodar smo jo dobili na Primorsko, Kranjsko in Štajarsko, in zopet zdaj razsaja o Reški županiji in v Istri, ter Kranjsko deželo v hudo nevarnost stavi. Naša revna Notranjska stran je to leto že toliko nadlog prestala, da je groza, kajti zaprtija zavoljo kuge, prepovedani sejmi, slaba letina,

neusmiljeno izterjevanje davkov zadušili bodo popolnoma revno stran Notranjsko. In veliko tega je kriv nesreĉni dualizem v postavah za govejo kugo.

Že dve leti opominja deželna vlada Kranjska in je opominjal tudi deželni zbor Kranjski ministerstvo Dunajsko, naj na vso moĉ pritiska na ministerstvo Ogersko, da se konec stori nesreĉnemu dvalizmu o postavi za govejo kugo, — al vse je le klic vpijoĉega v pušavi!

Namesto da bi bilo naše zdravniško društvo v Ljubljani se v zboru svojem 28. u. m. na isto edino pravo stališĉe vstopilo, se je razhajalo v praznih utopijah, ki so celó tako daleĉ segle, naj bi po svetu „nemške uĉenosti“ govedom gorkomér v rit vtikovali, in po stopinjah toplote se odloĉevalo: katera živine meso, ĉeravno je kuge že sumljivo, bi se še vživati dalo! Gosp. dr. Eisel-u ni zameriti, da je s takim komiĉnim svetom se oglasil v zboru, al ĉudili smo se drugim o goveji kugi izvedenim zdravnikom, da niso po vrednosti ilustrirali njegovega nasveta. Meso za govejo kugo samo sumljive živine je tudi že po naši postavi za vžitek pripuščeno; al sumljivost se ne dá meriti po „ritni toploti“, ki že v zdravem stanu ni pri vsi živini enaka, in ker sumljive živine mesá si ne upa noben mesar prodajati, ker vé, da bi ga nobeden ne kupil, če je ljudém znano, da je živina iz kužnega hleva ali kužne vasí v mesnico prišla. Zatoraj pustite na stran vse prazne ĉenĉarije in ne zapeljajte ljudi, ki, beroĉ take nasvete, mislijo pravico imeti poskušati to in uno, skrivati zaĉetek bolezni, in tako povod dati, da se širi iz hleva v hlev, iz kraja v kraj. Vlada naj daje skušnje delati v posebnih, tako imenovanih „kužnih hlevih“ (Pestställen); drugi ravnajmo po postavi!

O drenaži.

Spisal Fr. Kuralt.

(Dalje.)

V. Izpeljavanje drenaže.

Predno se priĉne izpeljavati drenaža, treba je, da se spoznava zemlja in njena sestava, namreĉ poiskati se mora vzrok njene moĉvirnosti. Vzrok moĉvirnosti pa lahko nastane na veĉ naĉinov. Težka ilovĉasta zemlja je že o svoji sestavi taka, da vode ne spušĉa v globoĉino, zatoraj provzroĉuje tudi njeno moĉvirnost. Nahaja se pa veĉkrat lahka, ilovĉasta, s kre-

menikom pomešana zemlja, a vendar je tudi močvirna. Vzrok take močvirnosti nahaja se pa gotovo niže v zemlji, namreč da se pod lahko ilovčasto plastjo nahaja neka druga neprederljiva plast, katera vodi zaprečuje, da ne more globokeje plesti. Jako važno je dobiti ta vzrok, kajti od globočine one plasti odvisna je tudi potem globočina drenaže. Ravno tako važno je, ako močvirnost zemlje nareja kak podzemeljski studenec, da se dobi, ako mogoče, njegov izvir, in potem na pravem kraju napravi drenaža. Da spoznamo sestavo zemlje gledé njenih plasti, treba je, da napravimo na najnižih, kakor na najviših mestih zemljišča jarke po devet čevljev dolge, dva čevlja široke in 4 do 6 čevljev globoke. Ako se v tej globočini voda še ne najde, upotrebi se potem podzemeljski sveder, s katerim se lahko spoznava sestava zemlje, in kako globoko se nahaja plast, ki vode ne spušča v globočino.

Ko se je dobil vzrok močvirnosti, treba je spoznati tudi lego ali nagnenje zemljišča. Da se moremo prepričati o pravi legi, upotrebi se za to vodna tehtnica ali pa tudi ivel imenovana. S tem strojem lahko se razvidi največa in tudi najniža lega zemljišča, kakor tudi njegovo nagnenje.

Naredi se potem načrt, po katerem se morajo delati jarki, v katere se polagajo drenažne cevi.

Jarki pri drenaži so trojni, in to 1. sušilni jarki, to so oni, v katere se polagajo najmanjše cevi, katere naravnost iz vseh krajev zemlje vodo vlečejo in jo odpeljavajo v nabiralni jarek. Ta jarek kakor tudi v njem položene cevi so nekoliko večji kot sušilni jarki in njihove cevi. Nabiralni jarki spojeni so z odpeljavnim jarkom, to je z jarkom, kateri vso vodo iz zemljišča izpeljava. Navadno je ta jarek odprt, akoravno je mnogo boljši, da se tudi v ta jarek polože drenažne cevi.

Lega ali nagnenje jarkov odvisno je od lege površja zemljiščinega. Ako je zemljišče že po naravi nekoliko nagnjeno, se lahko dá drenaža izpeljavati. Težji je pa, ako je zemljišče popolnoma vodoravno. Jarki morajo imeti potem pad, in sicer nikdar manjšega ne kot na 500 čevljev vsaj za 1 čevlj. Pri manjšem padu jarkov se voda slabo odteka, cevi se lahko z blatom napolnijo ter se odtek popolnoma zapreči. Če ima pa zemljišče nejednako lego, in da je njegovo površje celó veliko, se razdeli v več delov, in vsi nabiralni jarki potem spojijo z odpeljavnim jarkom. V obče pa velja pravilo, da se sušilni jarki naredé vedno proti oni strani, proti kateri zemlja najbolj visí, nabiralni jarki pa vedno na najnižji legi zemlje. (Dal. prih.)

Nove postave.

Ukaz ministerstva za poljedelstvo od 15. maja 1874, št. 4318,

s katerim se določila o porabi privatnih (necesarskih) žebcev za spuščanje ali plemenjenje dopolnujejo, nekoliko pa spreminjajo.

(Konec.)

12. Takih žebcev, katere so pri razdajanju konjerskih daril (premijev), ki je bilo pred dotično dobo spuščanja, poslavlili z državnim darilom, praviloma nij treba še posebej priganjati pred pregledovalno komisijo, da bi dovolila za omenjeno spustno dobo žebca spuščati.

Vendar naj gospodar takega žebca, predno ga porabi za spuščanje, gré k dotični pregledovalni komisiji ter naj, pokazavši jej spričo o prejetem darilu, poprosi, da mu dá dovolilo za spuščanje žebca.

Ako ni nobenega pomisleka, sme mu pregledovalna komisija brez druzega izročiti dovolilni list, za katerega

prosi; ako pa kak pomislek najde, naj mu reče, da žebca prižene.

13. Ako se dovolilni list za žebca že prej dá, tako, da je do časa, ko se res začne spuščati, preteklo čez tri mesece, tedaj ima gospodar dolžnost, žebca, predno ga porabi za spuščanje, še enkrat po preskušnem živinskem zdravniku ali živinozdravnem kovaču, katerega politično okrajno oblastvo v to določi, preiskati dati, če je zdrav ali ni.

To, kar najde, in dan, katerega je ogledaval žebca, naj živinozdravni organ zapiše na dotični dovolilni list, ter mora gospodar, predno žebca začne spuščati, položiti ta list pred dotično politično okrajno oblastvo, da mu ga vidira.

14. Ako se v slučaju, omenjenem pod 13, ali pri mesečnem preiskovanju takega žebca po živinozdravniku, katero je zapovedano z ministerskim ukazom od 3. februarja 1866, pokaže kaka spotika, zaradi katere ni več dopustiti, da bi se tisti žebec dalje rabil za plemenilo, tedaj naj preiskovalec to porabo ustavi ter precej naznani to dotičnemu županu, da bode čul nad izpolnitvijo, in pa političnemu okrajnemu oblastvu, da dovolilo nazaj vzeti dá.

15. Politično deželno oblastvo, dogovorno z deželno komisijo za konjerske reči (oziroma s kmetijsko družbo), sme dopustiti ta izimek od občne dolžnosti, katera po gori omenjenem ministerskem ukazu velja zastran dovolila pri žebcih za denar spuščanih, da namreč ne potrebujejo takega dovolila tisti, ki imajo svoje kobilarije, če hočejo svoje žebce pripuščati h kobilam za pleme iz kake druge kobilarije, niti gospodarji angleških čistokrvnih žebcev, če jih hočejo pripuščati k tujim kobilam. Samo po sebi se razume, da pri tem morajo zdravstveni oziri popolnoma zadovoljevati.

16. Političnemu deželnemu oblastvu je prepuščena skrb za to, da se spustni lističi in vpisniki po zapovedanem obrazci natisnejo ter gospodarjem takih žebcev dá na znanje, kje lahko dobodo teh tiskovin, kolikor potrebujejo.

Državna blagajnica se zaradi tega ne sme obremenjati.

17. Politična oblastva naj skrbé, da se ta določila in zlasti tudi določila s kraja v misel vzetih ministerskih ukazov na tanko izpolnujejo, kolikor poslednja niso predrugačena s pričujočim ukazom, ter naj sosebno čujejo in svojim podstojnim nadzornim organom vevavajo čuti nad tem, da se vsak slučaj brezoblastne porabe žebcev brez dovolila ali brezoblastne hoje z žebci od enega v drug kraj zaradi spuščanja, in tako tudi vsak slučaj spuščanja žebcev, ki imajo nalezljivo bolezen na sebi, brez odloga vzame v razpravo, kakor postave pišejo.

18. Preklicujeta se §§. 3 in 4 za Česko izdanega ukaza poljedeljskega ministerstva od 17. avgusta 1870 o tem, kako postopati pri podeljevanju dovolil za spuščanje privatnih žebcev.

Starozgodovinske stvari.

Samo, kralj slovenski.

Ko je v zadnji čitalnični „besedi“ naš moški zbor pél lepo Försterjevo kompozicijo „Samo“, slišali smo željo, naj bi „Novice“ kaj povedalo o bivšem „slovenskem kralji“, ker marsikdo o njem, razen imena, druzega ne vé.

Radi vstrezamo tedaj tej želji in našim bralcem podamo prepis iz „Dogodivšine Štajerske zemlje“ od Antona Krempl-a, ki v 2. razdelku zgodovinske

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pólí. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2. gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 23. decembra 1874.

Obseg: Poduk o sadjereji za odrasle v kmetijski šoli Goriški. — Gospodarska skušnja z ročno mlatilnico. — Začetek sadje- in vinorejske šole na Slapu. — O drenaži. (Dalje.) — Gospodarska novica. — O delovanji národne čitalnice Ljubljanske leta 1874. — Šole bolehajo in gnijó. — Slovansko slovstvo. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Poduk o sadjereji za odrasle v kmetijski šoli Goriški.

„Gosp. list“ Goriški piše o tej zadevi tako-le:

„K poduku o sadjereji na deželni kmetijski šoli je prišlo 14 slušateljev (Slovencev); nekaterim je c. kr. kmetijsko društvo podelilo podporo v denarjih; takih pa, ki so sami prišli na lastne stroške, bilo je kaj malo. Želeti bi bilo, da bi vsaj gospodarji iz bližnjega Goriškega okraja prišli, saj je vendar sadjereja postala imeniten gospodarsk pridelek prav v omenjenem okraju. Kje so Briski poljedelci? Mar menijo, da so poduka v umni sadjereji nepotrebni. Koliko zlatih lepih prostorov je še zapuščenih in neporabljenih, na katerih bi rastla žlahna drevesa! Ne bilo bi treba kupovati jim češpelj iz drugih krajev, da jih potem suše itd. Pa tudi iz sadunosne Prvačine, Dornberga itd. smo zelo pogrešali kmetovalcev. Ali bi ne bilo prav, da bi naše slovenske občine posnemale hvalevredni sklep občinskega odbora v Korminu, ki je s podporo denarno poslal več kmetov v sadjerejski kurz? Saj bo tudi občina imela dobiček, če bodo v njej izobraženi in izučeni sadjerejci, od katerih se bodo drugi občinarji marsikaj koristnega naučiti mogli. Morda ne padejo naše besede na nerodovitna tla, in da bomo videli spomladi, ko bode drugi obrok, v katerem se bode podučevalo o cepljenji, obrezovanji dreves itd., veliko število slušateljev iz vseh občin. — Podučeval je gosp. Kuralt, ter se pokazal pravega in odličnega sadjerejca; vsi gospodarji so mu hvaležni bili za temeljiti poduk, ker razumel je, važno znanost slušateljem podati v lahko razumljivi besedi. — Prihodnji poduk bo marca meseca.“

Gospodarska skušnja

z ročno mlatilnico.

Mnogo se je že pisalo in priporočevalo kmetom, naj si omislijo toliko koristne ročne mlatilnice, toda le počasi se jih poprijemljejo, ker še ne spoznajo, da čas je denar.

Težko je verjeti, a vendar je res, da sem jaz v 2 in pol dneh omlatil 12 štantov ovsa s pomočjo družih 5 delalcev, kajti 6 delalcev mora biti, da gre delo urno naprej.

Al utegne kdo reči, da smo noč in dan delali; pa ni tako, ne več ko 9 ur na dan, vsega skup komaj 23 ur. Naj vsak pomisli, da po navadi bi mlatili najmanj 12 dni. 4 delavci, če se računa delavec po 60 kr. na dan, stanejo 28 gold. 80 kr. Pri mlatilnici pa znese to le 9 gold., — tedaj dobička pri tako kratkem delu 19 gold. 80 kr. Al mi utegne še kak starokopitnež ugovarjati, da je morala le prazna slama biti. Al tudi ta ni taka; ovsa je bilo, akoravne ni bil poseben, 297 mernikov.

Pri nas je, žalibog, še dosti tacih, ki se mi posmehujejo, ko jim priporočam, naj si napravijo stroje, bodi si mlatilnice ali slamoreznice, ter mi odgovarjajo, da, ker so dozdej delali tako, bodo še zanaprej. Al oni ne sprevidijo, da včasih je gospodar hlapcu dal na leto od 40 do 50 gold. najboljšim; zdaj pa mora dati od 90 do 120 gold. in še čez. Tedaj koliki razloček med tem, a pri delu naj bo vse po starem, pri plačilu vse po novem, — to je blagonosni napredek!

Naj bodo tedaj priporočene mlatilnice po gotovi lastni skušnji (vsaj sem si v 2 letih nad 70 gold. prihranil ž njo) vsem večim posestnikom, — manjši naj se združijo ter jih v svojo korist napravijo. Kje da se dobijo, ni mi treba praviti.

Janez Borštnik.

Na deželni sadje- in vinorejski šoli na Slapu

prišel se bode prve dni prihodnjega leta 1875 poseben brezplačni nedeljski tečaj „podučevanja v trtoreji in kletarstvu“ za ukaželjne mlajše gospodarje. Vsak, kdor želi se tega poduka vdeležiti, oglasi naj se pri vodstvu šole do prvega januarija.

O drenaži.

Spisal Fr. Kuralt.

V. Izpeljavanje drenaže.

(Dalje.)

Kar se tiče globočine jarkov, je celó odvisna od zemlje in njene močvirnosti. Najboljši globočina jarkov pa je od 4—6 čevljev. Ako so jarki preplitvi, o zimi, ko pade malo snega, voda okoli cevi lahko zamrzne ter zaostane njeni odtok in zmrzlina škoduje tudi drenažnim cevkam. Čim večja plast zemlje se nad drenažnimi cevkami nahaja, tim več v vodi raztopljene rast-

linske hrane se združi z njo, ter služi s koreninami globokeje segajočim rastlinam kot hrana. Dokazano je, da voda izpeljana iz globoke drenaže nima skoraj nič redilne rastlinske hrane v sebi, dočim pa voda iz plitvih drenaž mnogo amonijakovih soli in fosforovih zvez zemlji odpelje. Korenine globoko segajočih rastlin plitvo drenažo lahko v stiku cevki zamašijo, in zaprečijo odtek vode.

Tudi oddaljenost drenažnih jarkov družega od družega je jako različna, ter je odvisna od zemlje njene močvirnosti in od globočine jarkov. Slavni strokovnjak Parkes pravi o tem, da na štiri čevlje in pol globočine jarkov v težki ilovčasti zemlji njih oddaljenost ne sme presegati 40 čevljev. Ako je pa zemlja bolj rahla, pomešana s kremenikom, potem naj bo oddaljenost pri oni isti globočini 45 do 50 čevljev. Čim rahleja je zemlja in čim globokeje se nahaja plast, katera vodo zadržuje, tim večja naj bode tudi oddaljenost jarkov. Glavno pravilo pri tem pa je: oddaljenost jarkov pri srednji ilovčasti zemlji naj bode 12krat večji, kot globočina jarkov, pri še enkrat večji globočini pa samo 18krat večji. Bolj skupaj naj se delajo jarki samo onda, ako se je prišlo do podzemeljske vode, potem tudi v jako težki ilovčasti zemlji, kakor tudi v zemlji, katera je sestavljena iz jako drobnega močnatga peska, ki vodo težko skozi spušča. Ako so jarki preveč daleč drug od družega oddaljeni, odpeljavanje vode je slabo, ker med jarki zemlja ostane le bolj ali manj močvirna, če so pa jarki zopet preblizo, so stroški vsled kopanja jarkov in polaganja cevi mnogo večji, in vendar nepotrebni.

Za različne zemlje in v različno globočino nam kažejo sledeči broji primerno oddaljenost.

Jarki 4 čevlje globoki naj bojo oddaljeni v:

težki ilovčasti zemlji	28—30 čevljev
kremeno-ilasti	26—36 „
kremenikasti	50—60 „
šotni	30—40 „

Jarki 5 čevljev globoki naj bodo oddaljeni v:

težki ilovčasti zemlji	30—40 čevljev
kremeno-ilasti	45—60 „
kremenikasti	60—75 „
šotni	40—50 „

Ko se je naredil načrt, odločila lega in globočina sušilnih in nabiralnih in odpeljavnega jarka, zaznamovala njih oddaljenost, prično se delati jarki. Tudi pri kopanju jarkov prihrani se lahko mnogo stroškov in sicer s tem, da se jarki kopljejo samo tako široki, kakor je ravno potrebno za vlaganje cevk. Njih širina naj ne bo večja ko en čevlj ali največ en čevlj in pol, in sicer od zgorej. Doljna širjava naj pa bo samo tolika, kolikor je premer onih cevk, katere so odmenjene za oni jarek. Ako je na dnu jarek širji, je potem polaganje cevi jako težavno, ker cevi nimajo stalnosti in se vedno na strani pomikajo. Pri kopanju jarkov potreba je navadno dveh ali treh delavcev. Prvi delavec naredi z lopato zato pripravljeno po dva zaboda v globočino, ter dela tako jarek naprej. Njemu sledi drugi delavec, ter naredi ravno tako dva zaboda v globočino, pa z mnogo ožjo lopato kot prvi. Tretji delavec, kateri stoji na zapadu družega delavca, dela tretji zaboda in ta je zadnji, kateri mora biti samo tako širok, kakor so široke cevke, ki so odmenjene za oni jarek. Tudi ta delavec mora imeti zato pripravno lopato. Tretjemu delavcu sledi tudi navadno še četrti z nekako žlebato lopato, pobere vso prst iz dna jarkov, ter jih tudi pogladi. To delo naj se pa zvršava od zgorej navzdol. Jarki naj se počnejo vedno na najnižjem kraju kopati, da se voda, ako se pride do nje, lahko odteka in delavce ne zaprečuje v njih delu. Čas, v katerem je najboljši delati jarke, odvisen je od zemlje

in vremena. Za ilovčasto zemljo je najboljši čas spomlad ali pa jesen, ker takrat se zemlja vsled vlažnosti, katera se v nji nahaja, lahko izmetava. V zemlji kremenikasti ali pa v zemlji, v kateri se v globočini nahaja mlevka, in v tej vedno voda, je najboljši čas poletje, kedar je zemlja najbolj suha. Tudi naj se jarki ne počnejo nikdar popred delati, dokler že niso pripravljene tudi cevi. Prigodi se lahko, da med tem časom, ko so jarki odprti, nastanejo nalivi, ter jarke zasujejo, posebno v zemlji, kjer se nahaja kaka kremenikasta plast, in s tem provzročuje nove stroške.

(Konec prihodnjič.)

Gospodarske novice.

* *Krompirjev hrošč (keber)*. Zopet nova nadloga! V Ameriki se je prikazal na krompirji hrošč (keber), ki, dokler je še gosenica, krompirjevo perje pokončuje, s tem pa krompir sam hira in konec jemlje. Grozno škodo so zaradi tega trpeli že Amerikanci, al bati se je, da bi ta nova poljska nadloga ne se iz Amerike širila dalje. Kmetijski muzej v Beroliau je več taci mrtvih kebrov razposlal kmetijskim šolam, da ga brž spoznajo, ako bi se utegnil zanesti v Nemčijo. Drobna trtna uš se ne dá tako lahko spoznati; spoznava se še le, ko je je kje sila veliko.

Národne stvari.

O delovanji národne čitalnice Ljubljanske leta 1784.

Poročal tajnik Franjo Ravnikar v občnem zboru 13. decembra 1874. leta.

Slavni zbor! Pogumno vkljub vsem zaprekam gledamo Slovenci v prihodnost, nobena nevihta nas ne pogubi, nobeno protivstvo nas ne plaši, naša društva, čeravno začasno nekoliko hirajoča, zopet se oživljajo in domači prepir, akoravno včasih preoster, se zopet pomiri. In tako je tudi čitalnica naša v vseh svojih strokih zlasti v zadnji najbližji dōbi vidno napredovala, odbor pa si je vse preteklo leto prizadeval pospeševati koristi tega za naš narod gotovo važnega zavoda.

V občnem zboru konec 1873. leta izvoljeni odbor se je 5. januarija t. l. konstituiral tako, da predsednikovo namestništvo prevzame g. dr. E. Costa, za tajnika je bil izvoljen Ravnikar, za knjižničarja Kreč, v gospodarski odsek so prišli gg. Kremžar, Pakič, Vilhar in dr. Zupanec, in v odsek za veselice gg. dr. K. Bleiweis, Drenik, Jentl, Juvančič, Kadilnik in Turk. Sicer se je v tej seji konstatiralo, da so pregledniki blagajnikovih računov vse v najlepšem redu našli; zato se je ob enem gosp. blagajniku Kremžarju pohvala izrekla. Odbor je imel 7 sej, katerim je v začetku in konec leta predsedoval g. predsednik sam, v sredini leta pa zaradi predsednikove bolehnosti njegov namestnik.

Pogodbi s kavarnarjem in restaurantinjo ste se ponovile za eno leto, in zadnji se je dovolilo, da sme svojo dosedanjo kavcijo premeniti s hranilno knjižico v znesku 300 gold. Raznašanje časnikov na dom, ki so važen faktor v našem družbinskem življenju, oživlja se s tem, da se razpošlje čč. udom tiskana posebno resna opomba, in da se ob enem nalaga slugi točno izpolnjevanje njegove službe v tem oziru.

Časnikov vzdržuje čitalnica letos 57, tedaj 8 več nego lani in se je posebno ozir jemalo na ilustrirane časnike, ki so udom zelo priljubljeni. Časnikov je tudi

rajoč več let, je pred nekimi dnevi zapustil dolino solz. Gospodinja pri majhnih otrocih je leto in dan redila dva prešička, upaje si s tem kaj pomagati. Pride v vas črna vojska, vzame oba, prodá za zastane davke za 23 gold.; čez mesec bi se bila za 70 gold. lahko prodala. — Pomagaj si potem kmetič, ki veš, da nad teboj biva paša z 2000 gold. plače itd.“

O drenaži.

Spisal Fr. Kuralt.

V. Izpeljavanje drenaže.

(Konec.)

Po dovršeni jarkov počne se polaganje ceví. To delo je skoraj najvažnejše pri celi drenaži. Ako cevi niso dobro položene, lahko se zamašé ter drenaža nima potem nobene veljave. Ceví naj se položé poleg jarkov, ter se počnejo pokladati na najvišem mestu, da se voda lahko odteka in delo ne zaprečuje. Za polaganje ceví služi za to napravljena železna kljuka, katera se v cev vtakne in z njo cev na dno položi. Ko je položena prva cev, natakne se na kljuko druga ter se položi poleg prve cevke tako, da je stik (spah) popolnoma, namreč da ni nobene špranje med njim. Ako se pa druga cevka ne stika koj popolnoma s prvo, se nekoliko časa vrti in poskuša, in ako se dobro v stik staviti ne more, se vzame druga, katera se bolj spaja s prvo cevko. Malokaterokrat so pa cevke popolnoma ravne, navadno so vsled žganja nekoliko krive. Paziti je zatoraj posebno treba na omenjeni zavinek, da se nikdar ne položi cev tako, da bi bil zavinek navzgor ali navzdol, ampak vedno na strani. Če zavinek pride navzgor ali navzdol, spah ni nikdar popolnoma in ceví se celó lahko zamašé ter zaprečujejo potem odtek vode. Okoli stika dveh ceví natakne se navadno obodek (šticelej) po 3 — 4 palce dolg, da se ceví ne zamašé tako lahko. Rabijo se pa tudi ceví brez obodka, ki so tako narejene, da se ena v drugo popolnoma sklada. Take ceví imajo mnogo bolj stalno lego, kakor pa one z obodkom, ki samo na teh obodkih slonijo, ter se vsled tega pri zagrinjanju jarkov tudi lagljeje razdrobijo. Ako leži katera cev više od druge, potlači se nekoliko s kljuko v zemljo, da se s sosedno cevko dobro stika, ravno tako se s cevko nekoliko zemlje podloži, ako leži ena cev niže od druge sosedne ceví. Polaganje ceví izroči naj se vedno delavcu, kateri je že navajen, ker tak delavec polaga mnogo boljše in hitrejše, ker lahko en dan 800—1000 cevk položi.

Ko so ceví položene, začnejo se jarki zametavati ali zagrinjati. Nekoji imajo običaj, da pred ko jarke zamečejo, na stike cevk polagajo slamo, listje ali pa rušo, misleč, da ceví boljše držé. Ali ravno to včasih daje povod, da se cevke zamašé. V rušah mnogokrat nahaja se zrnje ali pa korenine različnih plevnatih rastlin, katere se počnejo razvijati, ter segajo s koreninami med stikom v ceví, ter jih zamašijo. Tudi nastane okoli ceví nekoliko praznega prostora, ker se s slamo in listjem ne more tako zadelati, kakor pa, ko se zrahljana zemlja na nje nameče. Ta prazni prostor pa postane vedno širokeji, ker polaga na cevíh s časom segnjije. Cevke zgubijo vsled tega stalnost, ter jih tlak vode lahko premakne, in odtok vode se s tem zapreči. Najboljši je, da se take polage opusti, ter že pri polaganju cevk pazi na to, da med cevkom ni nobenih špranj, ampak da se dobro stikajo. Zemlja spušča se le polagoma na ceví, da se ne premaknejo, ter se mora tudi paziti, da ni debelega kamenja vmes, da se ceví ne razdrobé. Ko so jarki zametani, povleče se s kakim težkim valjkom, da zemlja zopet dobí vodoravni površaj.

To so kratka načela, po katerih se dá odpeljavati voda po drenažnih cevíh. Dragi gospodarji! sprevidite enkrat korist odpeljavanja vode iz vaših lepo ležečih travnikov. Stroški, katere vam povzroči tako delo, povrnili se vam bodo že prvo in drugo leto z obilnimi in dobrimi pridelki. Mnogo veči pa postanejo pridelki še le kasneje, ko se zemlja lahko in o pravem času obdelava. Ako izpeljavate drenažo na kakem večem zemljišči, vzemite si v pomoč izvedenca v tej stroki, da vam naredí načrt, po katerem se potem lahko izpeljava. Drenažne ceví pa dobite pri g. Netu v Kokri na Gorenškem.

Obrtnijske stvari.

Apno pomešano s šotnim pepelom — posebno dobra zidarska malta.

Obilne skušnje v novejšem času so pokazale zidarjem neprecealjivo dobroto take malte (moltra), v kateri je apno pomešano s šotnim pepelom (Torfasche). Ométi s tako malto prestopijo vremenske uime na prostem veliko bolje kakor z navadno malto.

Ker te skušnje na Nemškem so pri nas še malo znane, naj jih povemo našim gospodarjem in zidarjem, vsaj šôte (Torf) imamo v Ljubljani in okolici njeni na tisoče centov.

Ta malta pa se napravi tako le:

Ko je zidar apno ugasil v primerno veliki trugi in mu je vode prilil toliko, da je apno zeló redko, potem naj dodá dvakrat toliko šotnega pepela, ki je bil, kakor apno, ugašen; šotni pepel pa mora bele barve biti ali pa belo-rumene. Ko je zidar tako napravljeno apno in šotni pepel dobro vkup pomešal, naj spusti to mešanico v apnenico.

S tako mešanico naj ravná tako, kakor z navadnim apnom, ko ga s peskom podeluje v malto.

Posebno dobra in trdna malta, narejena iz enega dela apna in 8 do 10 delov šotnega pepela, je za omét ilovčenega zidovja, katerega se le samo apnena malta težko drží, če zidovje stoji na prostem in je izpostavljeno vsakoršnemu vremenu.

Še posebno dobra je taka malta pri strehah z opeko (ceglo) kritih in kjer se korci ali žlebniki (Hohlziegel) na strešje pokladajo. S tako malto vdeleni cegli in korci se trdno držijo v kljub vremenskim uimam več let, ko je nasproti z navadno malto vzidanih vsako leto treba popravljati. Malta s šotnim pepelom trdno drži kakor kamen.

Omeniti moramo le še to, da se mora šotni pepel zmirom na suhem imeti.

Politične stvari.

Kako se je rodila ustava Avstrijska.

Cesarska diploma od 20. oktobra leta 1860 imela je podlaga biti ustavi (konstituciji) taki, s katero bili bi vsi narodi našega cesarstva zadovoljni in ono ostalo bi bilo enota, ne pa popolnoma razklana na dvoje, kakor je zdaj, v Avstrijo in Ogersko.

Kakor grof Goluhovski ni znal oktobersko diplomo izvršiti tako, da bi bil federalizem, ki je bistvo oktoberski diplomi, posameznim deželam in narodom Avstrijskim in vsem njihovim stanovom pravičen, oživil deželne ustave, tako je tudi Schmerling, ki je za Goluhovskim ministersko krmilo v roke dobil, pokvaril duh oktoberske diplome z februarско ustavo, ka-